



# אני? מה פתאום

חש שהוא אינו אחראי לסבל או לעוולות, ומכאן שאינו מחויב לאמפתיה הנובעת מפעולותיו שלו. יתר על כן, הודאה בעוולותיו תטיל כתם בלתי נסבל בדמותו הצחה, השלמה. שלא בצדק, לשיטתו. במנגנון הנפשי הזה אין מקום בסביבת הנרקסיסט למביעי ביקורת - לא מאחר שהם אינם נאמנים, אלא כי הם אינם מבינים את גדולתו. מנהיגים משוכללים, כאלה שאינם נופלים תחת הכותרת של מנהיגים פופוליסטיים או בהגדרה הקלינית "נרקיסיסטיים", חשים מחויבות להכרה בסבלו של האחר תוך נטילת אחריות על חלקם בסבל, לעיתים בשל החלטה של-טונית או בשל שגיאות שביצעו. טובי המנסחים, היועצים האסטרטגיים והקופירייטרים עמלים על נוסחים שיקלעו לרחשי הלב של האזרחים ויעבירו את התחושה שהמנהיגות קשובה לכאב, אחראית לסובלים ומספקת לצד זאת עתיד ותקווה. שני החלקים הללו קשורים זה לזה. רק מי שמכיר בחלקו בסבל בהווה, יכול להעניק תחושת אחריות על יצירת תקווה. נאומו של נשיא ארצות הברית ג'ו ביידן בתחילת המלחמה היווה דוגמה מופת לעמדה כזו הכורכת זה הכרה בסבל והבטחת סיוע. הגדילו לעשות בהקשר זה הרמטכ"ל, ראש אמ"ן וראש השב"כ שלקחו אחריות על חלקם באסון הכבד שאנחנו עוברים, תוך הבטחה לנצח את האויב, ולבצע תחקיר עמוק ונוקב, אחרי המלחמה. אי אפשר להאמין לחלק השני, של התחקיר, ללא החלק הראשון, של לקיחת האחריות.

מי שמצפה מבנימין נתניהו להתנהלות כזו, מצפה כנראה לשווא. זה אינו המנגנון הנפשי המאפיין אותו. נטייתו הטבעית, כפי שבאה לידי ביטוי במאות ואלפי דוגמאות לאורך שנות שלטונו, היא להשליך מעליו כל שמץ אשמה, גם כשנראה כי העובדות מדביקות את האישומים אליו בדק מגע. הסבירות כי ישפוט את עצמו לקולא או לחומרה אל מול המציאות הכי נוראית היא אפסית. לכן, הוא אינו נענה למתכון של ועדת השחרורים של קצב או למתכון של-טו של נשיאה באחריות והסקת מסקנות. זו תישאר אחרייתו של הציבור. מנהיגי המחאה שנכנסו לנעליים הריקות של הממשלה בטיפול בשרודי האסון חייבים להחזיר את הציבור לרחובות כדי לדרוש מנתניהו לקחת אחריות, ולהתפטר זה מתחייב. זה מה שנתניהו עצמו דרש מאהוד אול"מרט במלחמת לבנון השנייה. לאור העובדה שהנורא מכל קרה תחת שלטונו, ולאור אישיותו הבלתי אחראית והבלתי מתנצלת, יפה שעה אחת קודם.

כאפריל 2016, בתשובתה לבקשת קיצור שלישי ממאסרו של הנשיא לשעבר משה קצב, סיפקה ועדת השחרורים את מרכיבי המתכון הנדרש מאדם המבקש לסיים פרק קשה בחייו שבו גרם נזק לאחרים. המתכון כלל: ויתור על העמדה הכוחנית, נטילת אחריות, הכרה בסבלם של אחרים כתוצאה ממעשיו והבעת חרטה. חברי הוועדה שדנו אז בבקשתו של קצב - השופט בדימוס משה מיכליס, הקרימינולוגית חנה גורדון והפסיכותרפסיטית חנה לאופר-פיר פרסמו את נימוקיהם לדחיית הבקשה: "האסיר תופש את עצמו כקורבן", הם כתבו, "עסוק בהאשמת גורמים חיצוניים במצבו, מתנהל עדיין בצורה כוחנית ועסוק בעצמו, בצרכיו, בהפסדיו ובמחיר שהוא ומשפחתו שילמו בלבד. גם לאור שאלות הוועדה לא הביע האסיר חרטה או אמפתיה כלפי נפגעות העבירה, אלא חזר וציין את המחיר הכבד שהוא שילם ומשלם... שחרורו של האסיר שבפנינו כאשר הוא מכחיש את העבירה... יהווה פגיעה של ממש באמון הציבור".

כאופן מעשי ניתן לומר זאת: קצב ישב בכלא ארבע שנים על מעשי האונס ובפועל גורה עליו ועדת השחרורים באותה עת עוד שלוש שנות מאסר בהתחשב בכך שלא עבר שינוי. זה מדהים. המצב הפסיכולוגי של קצב הוא שהכריע שימשיך לשנות בכלא כמעט כמספר השנים שישב על העבירות עצמן. יש בכך כדי להעיד על החשיבות שחברה מייחסת לנטילת אחריות, לאמפתיה והבעת חרטה.

נטילת אחריות והבעת חרטה נחוצות לא רק להבנת האופן בו האדם תופש את מעשיו בעבר, אלא משמעות אותנו להערכת המסוכנות שלו ביחס לפעולותיו בעתיד. מוסכם עלינו כי ניתן להגדיר את רמת מסוכנותו של אדם לציבור על פי יכולתו להפסיק להכחיש ולהדחיק את שלי-טתו במעשיו גורמי הנזק. ברור ומובן שגם מי שנטל אחרייתו על חלקו במחדלים ועבירות לא בהכרח יימנע או יצליח לא לחזור על פשעי עבר. אולם אדם שאינו לוקח על עצמו אחריות כזו הוא בסיכון גבוה יותר לחזור על אותה עבירה שוב ושוב. אם לא לקח אחריות, ממה יימנע? מה יש לתקן? עוד יותר ברור כי אדם או מנהיג שאין בו אמפתיה לאלה שסבלו כתוצאה מפעולותיו שלו, הסבירות שיימנע מביצוע פעולות דומות בעתיד, אפסית.

האמפתיה עומדת בניגוד מוחלט ל"השלכה" המאפיינת בין היתר אנשים ומנהיגים בעלי אישיות נרקיסיסטית. המנגנון הזה, מבית מדרשו של זיגמונד פרויד, מאופיין בכך שאנשים משליכים את הצדדים השליליים באישיותם על העולם שמחוצה להם. באמצעות ההשלכה יכול הנרקסיסט להתבונן במראה ולראות רק את הדמות החיובית המואדרת הניבטת אליו משם. לפיכך, הוא באמת ובתמים

**אדם או מנהיג שאין בו אמפתיה לאלה שסבלו כתוצאה מפעולותיו שלו, הסיכוי שיימנע מביצוע פעולות דומות בעתיד, הוא אפסי**

ד"ר איתי שילוני הוא מייסד ומנכ"ל S2R, חברה לייעוץ ארגוני אסטרטגי ומרצה יעמית בביה"ס אריסון למינהל עסקים באוניברסיטת רייכמן

page

323